

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060201

DOM
2014-01-08
Stockholm

Mål nr
M 483-13

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-12-19 i mål nr M 2739-11, se bilaga

KLAGANDE

SIAB AB

Ombud: Advokaterna M F och C HBF

MOTPART

Länsstyrelsen Östergötland

SAKEN

Föreläggande att bekosta efterbehandlingsåtgärder inom fastigheterna X och Y i Linköpings kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 1088937

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

SIAB AB (SIAB) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra Länsstyrelsen Östergötlands (länsstyrelsen) beslut på så sätt att SIAB:s ansvar jämkas till 10 procent.

Länsstyrelsen har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har vidhållit vad de tidigare anfört och därutöver vidareutvecklat sin talan i huvudsak enligt följande.

SIAB

Tvätterverksamheten har bedrivits mellan 1906 och 1977, dvs. i totalt 71 år. Huvuddelen av driftstiden har således infallit före 1960-talet och endast en relativt kort period av driftstiden, drygt sju år, har infallit efter den 30 juni 1969. Mark- och miljödomstolen har i domen förutsatt att föroreningarna har uppkommit jämnt fördelade över tiden. Det finns dock stöd för att föroreningarna till större del inträffat före 1969. Det finns inte heller något som tyder på att verksamheten inte skulle ha bedrivits på ett vid den tiden accepterat sätt eller att verksamheten skulle ha brutit mot några villkor. Vid en tillämpning av de jämningsgrunder som utvecklats i praxis ska SIAB:s ansvar jämkas på så sätt att ansvaret för tiden före 1960 jämkas till noll kronor och ansvaret för perioden 1960 till den 30 juni 1969 jämkas med ca hälften, medan ansvaret för tiden efter den 1 juli 1969 inte jämkas alls. Det innebär att verksamheten under 7,5 av totalt 71 år har ett fullt ansvar (knappt tio procent) och under 60-talet ett jämkat ansvar (ca sju procent), eller totalt 17 procent utifrån tidsaspekten. Med beaktande av övriga omständigheter bör detta ansvar jämkas till tio procent.

Länsstyrelsen har själv i det ursprungliga föreläggandet framhållit tidsaspektens betydelse vid skälighetsbedömningen och därvid utgått ifrån att föroreningarna har uppkommit jämnt fördelade under hela verksamhetstiden. Även mark- och miljödomstolen har anslutit sig till den uppfattningen. Det framgår ingenstans att endast perkloretenföroreningen skulle ha legat till grund för bedömningen av åtgärdsbehovet eller ansva-

rets omfattning. Varken i länsstyrelsens föreläggande eller i underlaget till skälighetsbedömningen, dvs. H:s rapport, görs någon sådan distinktion. Tvärtom anges att det är dels mycket höga föroreningshalter i jord, dels förekomst av egna faser av varnolen kring grundvattenytan som medför vad som anses vara oacceptabla risker på platsen. Varnolenföroreningen och perkloretenföroreningarna är förhållandevis väl avgränsade från varandra och varnolenföroreningen har en större utbredning i horisontalplanet. De åtgärder som föreslås i såväl H:s rapport som i föreläggandet syftar till att omhänderta även varnolenföroreningen. Om det vore så att det endast var ansvaret för perkloretenförekomsten som skulle bedömas måste det också göras en uppdelning av kostnaderna för sanering av perkloreten respektive varnolen. SIAB:s ansvar skulle då jämkas till noll avseende varnolenföroreningen. De 35 procent av saneringskostnaderna som länsstyrelsen anser att SIAB ska bära skulle då endast avse kostnaderna för sanering av perkloreten. Det är emellertid inte så föreläggandet är utformat. Kostnaderna för saneringen avser både sanering av perkloreten och varnolen.

Vidare saknas i länsstyrelsens utredningar uppgifter om när de olika tvättkemikalierna använts i verksamheten. Länsstyrelsen har gjort egna antaganden om när perkloreten kan ha använts i verksamheten och bedömer att det bör ha kunnat förekomma tidigast 1940. Det saknas emellertid också uppgifter om när föroreningarna skulle ha uppkommit och länsstyrelsen har även antagit att det skett jämnt fördelat under den tid verksamheten bedrivits trots att det finns uppgifter i utredningen som pekar i annan riktning. Enligt länsstyrelsens egna uppgifter destillerades och återanvändes förbrukad tvättvätska. Tvättvätska som inte längre kunde återanvändas ska ha mellanlagrats tillsammans med annat avfall i skyddsrummet. Processvattnet från tvättarna och färgeriet leddes tillsammans med avloppsvatten ut i Stångån fram till 1948 då anläggningen kopplades på det kommunala spillvattennätet. Det före detta processavloppssystemet vid tvätteriet ska vidare ha haft en rensbrunn i kanten av dagens parkering och ledningssträckning ner mot ån i linje med gaveln på den nedra radhuslängan. I en förstudie upprättad av Golder Associates 2007-09-19 anges dock även att ”Sannolikt var maskinerna öppna och tvättvätskan filtrerades och destillerades och det i processen uppkomna slammet har släppts direkt på det då befintliga avloppsledningsnätet. Det går inte att utesluta historiska utsläpp från verksamheten till Stångån. Under senare delen av verksamhetsperioden har restprodukter från verksamheten omhändertagits

externt av Tekniska verken”. Det är enligt SIAB:s mening högst sannolikt att det upp-
arbetade slammet fram till år 1948 har släppts ut till det befintliga avloppsledningsnä-
tet som avbördade till Stångån. Därefter, när processvattnet släpptes till det kommu-
nala nätet, mellanlagrades tvättväska innan det omhändertogs externt av Tekniska
verken. Föroreningarna är koncentrerade till verksamhetsområdets sydöstra del, i an-
slutning till den plats där kemtvättslokalen ska ha varit belägen. Föroreningarnas loka-
lisering och spridning stämmer väl överens med den förmodade platsen för rensbrun-
nen och ledningen till Stångån. Det framstår som högst rimligt och troligt att de nu
aktuella föroreningarna kan ha uppkommit i samband med att processvatten och upp-
arbetat slam släppts till avloppsledningen, exempelvis på grund av att ledningen kan ha
varit otät eller brunnen svämmat över. Föroreningarna skulle i sådant fall i sin helhet
ha uppkommit före 1948. Det miljörättsliga ansvaret för föroreningarna skulle därmed,
med beaktande av tidsaspekten, jämkas till noll.

Det har i nu aktuellt fall fastställts att SIAB har ett ansvar i egenskap av tidigare verk-
samhetsutövare. Det måste emellertid beaktas att tvätteriverksamheten upphörde för 35
år sedan. Först 22 år efter att verksamheten upphört infördes ett retroaktivt ansvar. Un-
der dessa 22 år rådde ett rättsläge som innebar att en verksamhetsutövare inte kunde
göras ansvarig för föroreningar från miljöfarliga verksamheter som hade upphört före
den 1 juli 1989. När nuvarande aktieägare köpte aktierna i det bolag som långt tidigare
bedrivit tvätteriverksamheten så skedde det mot denna bakgrund. När detta bolag se-
nare fusionerades in i SIAB fanns det inget rättsligt ansvar för efterbehandling. De
nuvarande aktieägarna hade ingen möjlighet att känna till att det fanns ett ”dolt” ansvar
för efterbehandling och har varken ägt aktierna under en tid då det bedrevs tvätter-
verksamhet eller övertagit aktierna under en tid sådan verksamhet bedrevs i bolaget.
SIAB:s aktieägare måste anses ha haft berättigade förväntningar på att inte bli ansva-
riga för den tidigare verksamhet som det visade sig att ett inköpt bolag hade bedrivit
för 35 år sedan och de har under mycket lång tid inrättat sig därefter. Dessa omstän-
digheter måste, även om ett ansvar åläggs SIAB, i sig utgöra mycket starka skäl för
jämkning.

Det aktuella föreläggandet är inriktat på att nå mindre känslig markanvändning enligt
Naturvårdsverkets definition. Det är inte utrett om och i vilken omfattning som åtgär-

derna faktiskt hade varit nödvändiga om nivån känslig markanvändning skulle uppnås. Enligt fast praxis svarar en verksamhetsutövare inte för efterbehandling längre än till den nivå som motsvarar mindre känslig markanvändning (jfr Miljööverdomstolens dom den 23 juni 2010 i mål nr M 6598-09). Även i denna del strider mark- och miljödomstolens dom mot tidigare praxis. Ett underlag från konsultfirman Structor, som behandlar den aktuella efterbehandlingen, pekar på att det funnits flera miljömässigt godtagbara åtgärdsalternativ även vid fortsatt känslig markanvändning (bostäder). Bl.a. skulle skyddsåtgärder kunna vara en möjlighet. Valet av åtgärd synes i stor utsträckning ha påverkats av faktorer som önskemål från boende i de berörda husen respektive förutsättningarna att erhålla statligt bidrag för sanering. Det får anses klarlagt att de åtgärder som SIAB har förelagts att bekosta inte hade varit miljömässigt motiverade och skäliga om marken skulle ha fortsatt att användas för mindre känslig markanvändning. De osäkerheter som föreligger i fråga om åtgärdsbehov och åtgärdsåtgärder utgör i sig skäl för jämkning av SIAB:s ansvar.

Det ska slutligen noteras att det inte är möjligt för länsstyrelsen att i detta skede av processen komma med nya rättsliga grunder för föreläggandet, såsom nu har skett. De nya grunder länsstyrelsen anför ger dock inte heller stöd för de slutsatser länsstyrelsen drar.

Länsstyrelsen

Den förelagda åtgärden är inte fiktiv utan ska genomföras med en högre ambitionsnivå än vad föreläggandet omfattar. Den planerade åtgärden är budgeterad till 35 miljoner kronor.

Länsstyrelsen motsätter sig att en detaljerad beräkning av verksamhetstiden ska ligga till grund för en skälighetsbedömning av en kemtvätt. Orsaken är att den huvudsakliga och mest intensiva användningen av det klorerade lösningsmedlet perkloreten, som är styrande för åtgärden, enligt länsstyrelsens bedömning har bedrivits tidigast från 1940-talet och framåt. Enligt branschpraxis var varnolen den huvudsakliga kemtvättkemikalien från 1800-talet till 1930-talet, då trikloreten blev vanligt förekommande. På 1950-talet började perkloreten användas i stor skala på svenska kemtvättar.

De åtgärdsförberedande undersökningar som genomförts under 2010-2013 har visat att det är perkloreten som är dimensionerande förorening för åtgärderna. Bl.a. har fri fas av perkloreten påträffats i området, och i ledningsgravar inom området finns enbart perkloreten. Inget tyder på att trikloreten använts. En beräkning bör därför enligt länsstyrelsens bedömning utgå tidigast från 1940-talet, vilket skulle innebära att skäligheten blir 35 procent vid beaktande av tidsaspekten vid skälighetsbedömningen.

Någon hänsyn till uppgifterna att användningen av varnolen (kristallolja/lacknafta) skulle ha minskat i slutet av verksamhetstiden bör inte tas eftersom förekomsten av varnolen inte har varit något huvudskäl till att åtgärda den aktuella platsen. Den styrande föroreningen för åtgärden är förekomsten av perkloreten, som har gett upphov till den riskbild som finns på platsen. Perkloreten har använts fram till nedläggningen 1977.

I föreläggandet utgick länsstyrelsen från att det endast var miljömässigt motiverat att ställa krav på en åtgärd motsvarande mindre känslig markanvändning. Sedan dess har Mark- och miljööverdomstolen slagit fast att den åtgärd som faktiskt ska genomföras är den åtgärd som är miljömässigt motiverad (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 19 december 2012 i mål nr M 7995-11).

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Ramen för prövningen i målet

I en tidigare mellandom har mark- och miljödomstolen kommit fram till att SIAB är att betrakta som verksamhetsutövare, dvs. är rätt adressat för föreläggandet. Mark- och miljööverdomstolen, som vill framhålla att räckvidden av en sådan dom inte är självklar i ett mål som handläggs enligt ärendelagen, gör ingen annan bedömning i frågan om bolaget är rätt adressat.

Den fråga som Mark- och miljööverdomstolen har att ta ställning till är i vilken omfattning SIAB är ansvarigt för efterbehandlingsåtgärder, och främst om det finns skäl att ytterligare jämka det kostnadsansvar om 35 % som ålagts bolaget enligt föreläggandet. Fullt bifall till SIAB:s talan innebär att ansvaret ska jämkas till 10 %, i enligt

het med bolagets yrkande som det slutligt bestämts. Kostnaden ska i båda fallen relateras till sanering till mindre känslig markanvändning, vilket i detta fall är en fiktiv standard.

Mark- och miljööverdomstolen kan inte finna att länsstyrelsen ändrat grunden för sin talan. Däremot har argumentationen här vidareutvecklats, något som gäller även för SIAB:s vidkommande. Något hinder mot att åberopa nya omständigheter i ett ärende av detta slag föreligger inte.

Reglerna i 10 kap. miljöbalken och Mark- och miljööverdomstolens praxis

En verksamhetsutövare förutsätts känna till hur verksamheten bedrivs och har bevisbördan för att allmänna hänsynsregler enligt miljöbalken iakttas. Skyldigheterna kvarstår även för den som tidigare har bedrivit en verksamhet som kan antas ha orsakat skada eller olägenhet för miljön (se 2 kap. 1 och 8 §§ miljöbalken). I förarbetena till miljöbalken anges att principen om att förorenaren betalar är grundläggande. Det är därför självklart att den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet som har bidragit till en förorening ska vara efterbehandlingsansvarig (prop.1997/98:45 del 1 s. 359 f.).

Syftet med reglerna i 10 kap. vilka reglerar det offentlighetsrättsliga ansvar som förorenaren har mot det allmänna, är ytterst att få till stånd sanering av förorenade områden utan att detta belastar statskassan mer än nödvändigt. Regleringen innebär bl.a. att tillsynsmyndigheten har möjlighet att förelägga om undersökningar av förorenad mark och även att påbjuda hur marksaneringen ska gå till och hur långt den ska drivas.

I 10 kap. 4 § miljöbalken anges de omständigheter som ska beaktas vid den skälighetsbedömning som görs när omfattningen av en verksamhetsutövares efterbehandlingsansvar bestäms. Av bestämmelsen framgår att hänsyn ska tas till hur lång tid som förflutit sedan föroreningarna ägde rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheterna i övrigt.

Mark- och miljööverdomstolen har i flera avgöranden prövat de angivna omständigheternas påverkan på ansvarets omfattning. Tidsaspekten har i många fall kommit att bli den avgörande faktorn vid skälighetsbedömningen (se t.ex. MÖD 2010:18, MÖD

2010:24 och MÖD 2010:45). Bedömningarna har landat i att det funnits anledning att mildra de retroaktiva inslagen i lagstiftningen. Det bör dock betonas att det är en skälighetsbedömning som ska göras i det enskilda fallet, med beaktande av relevanta omständigheter.

Ansvar kan utkrävas även av den som bedrivit verksamhet i enlighet med tidigare gällande regler. Om det inte står klart av omständigheterna kan verksamhetsutövaren genom att visa att han bidragit endast i begränsad mån eller att föreningen endast beror på åtgärder av andra verksamhetsutövare begränsa sitt ansvar. Bevisbördan ligger i detta hänseende således på företagaren. Det sagda innebär att verksamhetsutövaren inte som grund för ansvarsbefrielse enbart kan hänvisa till tillsynsmyndighetens utredningsskyldighet, särskilt inte om invändningarna är hänförliga till förhållanden som rör hur verksamhetsutövaren har bedrivit sin verksamhet eller när föreningar har uppkommit. Det ställs förhållandevis höga krav på bevisning när det gäller frågan när en förening har skett eller upphört. När det gäller förhållanden som ligger långt tillbaka i tiden kan det naturligtvis vara svårt att få klarhet om dessa förhållanden. I praxis har betonats att det för efterbehandlingssystemets genomslag är angeläget med förutsebarhet och enkelhet. En ansvarsfördelning som utgår från verksamhetstid och att föreningen skett med en jämn fördelning över denna tid kan då närmast ha karaktären av förenklingsregel vid fördelningen av ansvar (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom 2012-12-19 i mål M 7995-11 gällande regresstalan).

Skälighetsavvägningen bör göras i två steg. Först ska utredas vilka efterbehandlingsåtgärder som är miljömässigt motiverade och kostnadsmässigt rimliga. Därefter ska det göras en bedömning av om ansvaret bör jämkas för den verksamhetsutövare mot vilken föreläggandet riktats.

Miljömässigt motiverade och rimliga efterbehandlingsåtgärder?

Utredningen ger stöd för slutsatsen att det aktuella området är så förorenat att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa. Länsstyrelsen anförde i sitt beslut att det kan diskuteras huruvida omständigheten att området numera innehåller bostäder bör beaktas i bedömningen av vad som är miljömässigt motiverat eller vid skälighetsbedömningen i övrigt. Det finns inte skäl att ifrågasätta länsstyrelsens ståndpunkt att

det är miljömässigt motiverat att sanera området utifrån områdets nuvarande användning för bostäder. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens slutsats att det inte heller finns skäl att ifrågasätta det redovisade underlaget och att den föreslagna saneringsmetoden utgör ett rimligt val, oavsett mål för saneringen. Kostnaden är också rimlig i förhållande till nyttan med åtgärden. Det finns inte stöd för uppfattningen att det vid en fortsatt användning av området för industriändamål inte skulle vara påkallat med sanering.

Som mark- och miljödomstolen har konstaterat är det heller inte självklart att begränsa bolagets ansvar till vad som motsvarar efterbehandling till industrimarksanvändning. Länsstyrelsen har emellertid i detta fall valt att förelägga om sanering till en lägre ambitionsnivå, vilket då utgör en utgångspunkt i bedömningen.

Hur långt sträcker sig SIAB:s ansvar?

I fråga om de omständigheter som *kan* föranleda jämkning har SIAB, förutom den långa tidsrymd som förflutit sedan verksamheten bedrivits och även upphört, bl.a. åberopat att verksamheten bedrivits i enlighet med dåtidens krav, att SIAB:s nuvarande aktieägare måste anses ha haft berättigade förväntningar på att inte bli ansvariga för den tidigare verksamheten, att ansvaret till stor del avser föroreningar av icke-klorerade lösningsmedel som inte använts efter 1969/70 och att det inte är utrett i vilken omfattning åtgärderna hade varit nödvändiga om nivån mindre känslig markanvändning skulle uppnås samt att osäkerheten om åtgärdsbehov och åtgärdsåtgärder ska medföra jämkning.

Kostnaderna för sanering omfattar sanering av såväl perkloreten som varnolen.

Frågan när olika föroreningar har uppkommit är typiskt sett av större betydelse när det är fråga om flera verksamhetsutövare som kan vara ansvariga eller om det är fråga om att bedöma om en och samma verksamhetsutövare bedrivit olika verksamheter och frågan är om driften i visst hänseende fortsatt efter den 30 juni 1969 (se MÖD 2009:36).

I förevarande fall är det emellertid en och samma verksamhetsutövare som bedrivit samma sorts verksamhet på platsen, även efter 1969, och orsakat en föroreningskada som innehåller olika sorters föroreningar. Föroreningen av perkloreten, vilket ämne använts till dess verksamheten upphörde, är enligt vad som framgår av utredningen lokaliserad inom samma område som föroreningen av varnolen med mindre horisontell utbredning men på djupare nivåer. Verkningarna av verksamheten pågår alltjämt. Bolaget har gjort gällande att merparten av föroreningarna uppkommit före 1969 och att det saknas uppgifter om under vilka perioder klorerade respektive icke klorerade lösningsmedel använts. Länsstyrelsen har i Mark- och miljööverdomstolen preciserat under vilka tidsperioder man bedömer att olika ämnen har använts. Dessa uppgifter kan utgöra en hållpunkt i målet.

Att, som bolaget föreslagit, bedöma saneringskostnaderna var förorening för sig är under angivna förhållanden och med beaktande av en rimlig saneringsmetod inte ett ändamålsenligt förfarande. Det synsättet utesluter inte att ansvaret kan begränsas om verksamhetsutövaren visar att man bidragit endast i begränsad mån eller före en viss tidsperiod. Så kan emellertid inte anses vara fallet i detta mål.

Mark- och miljööverdomstolen har som framgått konstaterat att det inte föreligger någon osäkerhet om åtgärdsbehov och åtgärds mål. Länsstyrelsens föreläggande innebär att kostnadsansvaret redan har begränsats genom att beräkningarna inte utgår från en sanering till det ändamål som marken nu används till, nämligen bostäder. Detta förhållande har betydelse vid skälighetsbedömningen.

De förväntningar som aktieägare kan ha haft på att inte bli ansvariga för tidigare verksamhet saknar i detta sammanhang rättslig relevans och bör inte utgöra en självständig grund för jämkning, utan får beaktas genom beaktande av den tid som förflutit, på det sätt som fastslagits genom praxis. Det förhållandet att det inte framkommit något som innebär att verksamheten bedrivits i strid med några tillstånd ska dock beaktas.

Den miljöfarliga verksamhet som gett upphov till föroreningskadan har bedrivits mellan åren 1906 och 1977. Mark- och miljööverdomstolen anser att SIAB:s ansvar för föroreningar som uppkommit före 1950-talet i princip bör jämkas till noll. När det se-

dan gäller bolagets ansvar för tiden därefter fram till 1969 har det även i denna del gått så lång tid sedan föroreningarna uppstod att det bör beaktas vid skälighetsbedömningen. För föroreningar som uppstått under denna tid har SIAB således ett begränsat ansvar. För den del av föroreningarna som uppkommit efter 1969 finns däremot inte anledning att jämka bolagets ansvar med hänsyn till tidsaspekten.

Med hänsyn till de överväganden som gjorts ovan anser Mark- och miljööverdomstolen vid en samlad skälighetsbedömning att SIAB:s ansvar ska begränsas på det sätt som framgår av mark- och miljödomstolens dom, dvs. till 35 procent av kostnaderna. Överklagandet ska därför avslås. Mark- och miljödomstolens dom ska därmed stå fast.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Ulla Bergendal, tekniska rådet Anna-Lena Rosengården (skiljaktig), hovrättsrådet Vibeke Sylten, referent, och adjungerade ledamoten Karin Sparrman.

Skiljaktig mening, se nästa sida.

Föredragande har varit hovrättsfiskalen Johanna Spanne.

SKILJAKTIG MENING

Det tekniska rådet Anna-Lena Rosengardten vill delvis bifalla överklagandet och anför följande.

Skälighetsavvägningen enligt 10 kap. 4 § första stycket (lydelse före den 1 augusti 2007) ska göras två steg. För det första ska det utredas vilka efterbehandlingsåtgärder som är miljömässigt motiverade och rimliga från kostnadssynpunkt. Därefter ska det ske en bedömning av ansvarets omfattning. (Se MÖD 2010:31 m.fl.)

Jag delar mark- och miljödomstolens uppfattning att den fiktiva saneringsåtgärd som länsstyrelsen förelagt bolaget är miljömässigt motiverad och rimlig från kostnadssynpunkt. Jag delar också uppfattningen att det kan ifrågasättas om det inte funnits skäl att utgående från nuvarande markanvändning förelägga bolaget en mer kostsam sanering. Den frågan kan dock inte bli föremål för prövning i detta mål.

Enligt min mening är det miljömässigt motiverat att sanera marken med avseende på både perkloreten och varnolen och det finns således inte anledning att göra åtskillnad mellan de olika tvättkemikalier som förorenar marken. Den saneringsplan som tagits fram av H E syftar också till att avlägsna både perkloreten (som har en dju-pare spridning) och varnolen (med dess större horisontella utbredning).

När det sedan gäller bedömningen av ansvarets omfattning delar jag majoritetens uppfattning att det förhållandet att verksamheten bedrivits i enlighet med tidens krav inte utgör skäl för jämkning. Jag delar också uppfattningen att de förväntningar aktieägare kan ha haft på att inte bli ansvariga inte heller utgör någon självständig grund för jämkning, utan får anses ingå då hänsyn tas till den tid som förflutit sedan föroreningarna ägt rum.

Vid den jämkning som bör ske med hänsyn till tidsaspekten bör ansvaret för den förorening med tvättkemikalier som uppkommit före 1950-talet i princip sättas till noll. För tiden därefter och fram till 1969 bör ett begränsat ansvar gälla. Efter 1969 finns inte skäl till tidsmässig jämkning. Bolaget har anfört att föroreningarna till övervä-

gande del uppkommit före 1948. Jag anser dock inte att detta är styrkt på ett sätt som ger anledning att gå ifrån mark- och miljödomstolens utgångspunkt att föroreningarna uppkommit jämnt fördelat under verksamhetstiden.

Sammantaget finner jag att det enbart är tidsaspekten som ska beaktas vid skälighetsbedömningen av bolagets ansvar. Jag finner inte skäl till vare sig större eller mindre jämkning än vad som följer av den. Det innebär att jag delvis vill bifalla bolagets överklagande genom att begränsa bolagets ansvar för efterbehandlingskostnaden till 20 %.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-12-19
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2739-11

KLAGANDE
SIAB AB

Ombud: Å B

MOTPART
Länsstyrelsen i Östergötlands län

ÖVERKLAGAT BESLUT
Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut 2011-05-30 i ärende nr 575-30745-08, se bilaga 1

SAKEN
Föreläggande att bekosta efterbehandlingsåtgärder inom fastigheterna X och Y,
Linköpings kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 233417

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

BAKGRUND

På fastigheterna i X i Linköping, låg mellan 1906 och 1977 en textilindustri som bedrev färgning, blekning, tvättning och kemtvätt. Anläggningen lades ner 1977 varefter byggnaderna revs och ett bostadsområde med elva radhus uppfördes. På fastigheterna har konstaterats spår av föroreningar.

Beslut om föreläggande

Länsstyrelsen i Östergötlands län, fortsättningsvis Länsstyrelsen, har genom beslut den 30 maj 2011 förelagt SIAB AB, fortsättningsvis SIAB, att ansvara för 35 procent av kostnaderna för efterbehandling inom fastigheterna X och Y i Linköpings kommun. Den efterbehandlingsåtgärd som ska bekostas redovisas nedan.

- Egna faser av klorerade och icke-klorerade lösningsmedel, kraftigt förorenad jord och kraftigt förorenat grundvatten ska avlägsnas till ett maximalt djup av 6 meter under markytan. Det aktuella området finns beskrivet i bilaga 1 till Länsstyrelsens beslut och upptar en area av cirka 800 kvadratmeter.
- Under en period av cirka fem år efter vidtagen åtgärd ska haltutvecklingen följas i nedströms belägna föroreningsplym i grundvatten för att säkerställa att föroreningsnivåerna i grundvatten avtar eller är oförändrade.

Överklagande av föreläggande

SIAB har överklagat länsstyrelsens beslut i sin helhet, samtidigt som Bolaget yrkat på deldom beträffande frågan vem som är adressat för det i målet aktuella föreläggandet.

Mark- och miljödomstolen har i en lagakraftvunnen mellandom den 4 juni 2012 fastställt att SIAB är verksamhetsutövare och ansvarig för att bekosta efterbehandlingsåtgärder inom fastigheterna X och Y i Linköpings kommun.

Mark- och miljödomstolens prövning i denna slutliga dom gäller om de förelagda efterbehandlingsåtgärderna är miljömässigt motiverade samt omfattningen på SIAB:s efterbehandlingsansvar.

YRKANDEN M.M.

SIAB yrkar i första hand att länsstyrelsens beslut upphävs och i andra hand att jämkning sker av bolagets ansvar.

SIAB anför bland annat följande. Länsstyrelsens föreläggande avser endast frågan om att bekosta fiktiva efterbehandlingsåtgärder. Linköpings kommun är huvudman för det faktiska åtgärdsprojektet som i huvudsak ska genomföras med statliga bidrag. Enligt uppgift från kommunen bedrivs detta arbete oberoende av utgången i detta mål.

Om frågan avsåg bekostande av faktiska efterbehandlingsåtgärder skulle länsstyrelsen endast kunna föreskriva till vilken nivå efterbehandling ska ske. Ett sådant beslut måste vara baserat på en bedömning av dels vilka risker föroreningsituationen innebär, dels den riskreduktion som är naturvetenskapligt motiverad. Länsstyrelsen skulle även ha att noga överväga de tekniska möjligheterna att vidta olika åtgärder men det skulle överlåtas till SIAB att finna den mest kostnadseffektiva lösningen för att uppfylla föreskriven nivå.

För att kunna göra en bedömning av vilka risker föroreningsituationen innebär är det nödvändigt att känna till föroreningsituationen. Angående föroreningsituationen hänvisas i underlaget för skälighetsbedömningen till utförd förstudie och huvudstudie. Av huvudstudien, avsnitt 3.5.1., framgår att provresultaten avseende jord har jämförts med riktvärden för känslig markanvändning. Någon mer ingående bedömning av riskerna med avseende på mindre känslig markanvändning synes inte ha gjorts. I underlaget för skälighetsbedömningen anges endast att oacceptabla risker föreligger på platsen även vid en fortsatt mindre känslig markanvändning med anledning av bland annat mycket höga föroreningshalter i jord. Bedömningen av vad som utgör höga föroreningshalter har dock gjorts med avseende på känslig markan-

vändning. Vidare anges att potentiell spridning av föroreningar till parkområdet samt Stångån sannolikt innebär att oacceptabla risker skulle kunna uppkomma. Slutsatserna stöds dock inte av huvudstudien som i huvudsak endast visar på betydande hälsorisker för boende (känslig markanvändning).

Vidare saknar underlaget för skälighetsbedömningen uppgifter om åtgärds mål och förväntade resthalter.

Det underlag som har legat till grund för länsstyrelsens samlade riskbedömning är således bristfälligt och motiven för vald åtgärd oklara. I underlaget för skälighetsbedömningen är alternativen till vald åtgärd bristfälligt redovisade och det är därför oklart om vald åtgärd är den mest kostnadseffektiva metoden. Några motiv anges inte heller för den föreslagna schaktnivån sex meter under markytan.

Mot denna bakgrund är det inte möjligt att ta ställning till om vald åtgärd är miljömässigt motiverad och rimlig från kostnadssynpunkt.

Av rättspraxis framgår att tidsaspekten är den viktigaste faktorn vid en bedömning av ansvarets omfattning. För föroreningar som har uppkommit före och under 1950-talet ska ansvaret jämkas till noll. För föroreningar som har uppkommit från den 1 januari 1960 till den 30 juni 1969 ska det ske en betydande jämkning från ansvaret. För föroreningar därefter finns det inte anledning att jämka ansvaret.

I länsstyrelsens underlag saknas uppgifter om under vilka perioder klorerade respektive icke klorerade lösningsmedel har använts i verksamheten, vilket är ytterligare en brist i underlaget.

Enligt uppgift från R O som anställdes i slutet av 1960-talet och som senare blev disponent och chef för tvätteriverksamheten användes det icke klorerade lösningsmedlet varnolen endast i mycket begränsad omfattning efter det att han anställdes. Detta innebär att det ska ske en betydande jämkning av ansvaret för föroreningarna bestående av det icke klorerade lösningsmedlet varnolen. (SIAB har i ytt-

rande till länsstyrelsen den 16 mars 2011 uppgett att enligt R O lades färgeriet ned 1969 eller 1970; mark- och miljödomstolens anmärkning).

Jordföroreningar bestående av klorerade lösningsmedel har endast bedömts förekomma inom två mindre områden. Även grundvattenföroreningarna kan delas in i icke klorerade respektive klorerade lösningsmedel. Detta innebär att ansvarets omfattning i princip ska begränsas till att avse efterbehandling av föroreningar av klorerade lösningsmedel under den 1 juli 1969 till vårvintern 1977 eller annorlunda uttryckt, 8 av 71 år.

Sammantaget saknas tillräckligt underlag i målet för en skälighetsbedömning enligt 10 kap. 4 § miljöbalken. Om det vid en överprövning saknas underlag för att ändra ett föreläggande så att det blir skäligt framgår av rättspraxis att det är nödvändigt för en överinstans att upphäva föreläggandet.

Vidare är det heller inte möjligt att konstatera att kravet enligt 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken är uppfyllt, dvs. att mer ingripande åtgärder inte tillgripits än vad som behövs i det enskilda fallet.

För det fall att mark- och miljödomstolen skulle finna att tillräckligt underlag i målet för en skälighetsbedömning föreligger ska i vart fall SIAB:s ansvar jämkas genom att såväl de beräknade kostnaderna för efterbehandlingsåtgärderna som SIAB:s andel av kostnader för efterbehandling ska sättas ned.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser framgår av det överklagade beslutet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Frågan i målet är vilket efterbehandlingsansvar som åligger SIAB enligt 10 kap. 4 § miljöbalken. Skälighetsavvägning ska göras i två steg. För det första ska det utredas

vilka efterbehandlingsåtgärder som är miljömässigt motiverade och rimliga från kostnadssynpunkt. Därefter ska det ske en bedömning av ansvarets omfattning.

Är det miljömässigt motiverade åtgärder?

Konsulten H E har utrett vilka undersökningar, utredningar och åtgärder med tillhörande kostnader som teoretiskt skulle uppstå vid efterhandling i det fall området med radhus inte hade byggts. Utredningen bygger på en fullständig huvudstudie från 2008 där den totala kostnaden för sanering med en högre ambitionsnivå är beräknad till ca 28 Mkr.

Bedömningen av vilka efterbehandlingsåtgärder som är miljömässigt motiverade ska vara objektiv. I Zeteos lagkommentar till 10 kap. 4 § miljöbalken anges bland annat följande. ”Inom ramen för denna bedömning bör ställning tas till vilka typer av föroreningar och vilka föroreningsnivåer som bör utlösa efterbehandlingsåtgärder, hur omfattande efterbehandlingen bör vara och vilka eventuella kvarvarande föroreningsnivåer som kan accepteras, vilken typ av efterbehandlingsåtgärder som bör användas m.m. Det är nyttan av detta från hälso- och miljösynpunkt som skall vägas mot kostnaden för åtgärderna. Vid denna vägning bör vägledning kunna hämtas från tillämpningen av 2 kap. 7 §”.

Vid en bedömning av vilka saneringsåtgärder som kan anses vara miljömässigt motiverade och skäligen finner mark- och miljödomstolen att det i sig inte är självklart att begränsa SIAB:s efterbehandlingsansvar till vad som motsvarar mindre känslig markanvändning. Den åtgärd som enligt huvudstudien från 2008 befunnits miljömässigt motiverad utgår från den nuvarande markanvändningen med bostadsbebyggelse och innebär en mer omfattande och mer kostsam sanering. Det kan således ifrågasättas om det vore skäligt att kräva SIAB:s medverkan fullt ut i en sådan sanering. Omständigheterna kring hur marken hanterats och vad som varit känt om föroreningarna vid besluten om att ändra markanvändningen är dock inte redovisade i målet. Länsstyrelsens föreläggande avser emellertid endast åtgärder som återställer marken till industriändamål och inte bostadsändamål. Frågan omfattas således inte av processens ram och kan därmed inte bli föremål för domstolens prövning.

Länsstyrelsen har valt att lägga skälighetsnivån för SIAB:s ansvar på en åtgärdsnivå som motsvarar sanering som möjliggör mindre känslig markanvändning. Mark- och miljödomstolen anser att i vart fall den förelagda åtgärdsnivån är miljömässigt väl motiverad och att det inte finns anledning att ifrågasätta underlaget för bedömningen. Likaså den föreslagna saneringsmetoden med schaktning, borttransport och återfyllnad måste anses som ett välbeprövat och rimligt val. Vad SIAB anfört föranleder ingen annan bedömning.

Vilken omfattning har SIAB:s ansvar?

Beträffande ansvarets omfattning ska beaktas hur lång tid som förflutit sedan föroreningarna ägt rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheterna i övrigt. I förarbetena anges att man ska beakta tidsaspekten, om verksamheten bedrivits på ett vid den tiden accepterat sätt med iakttagande av de villkor som gällt för verksamheten, samt andra omständigheter (prop. 1997/98:45 s. 121).

Av utredningen framgår att den miljöfarliga verksamhet som givit upphov till markföroreningarna har bedrivits från 1906 till 1977. Verksamheten som givit upphov till föroreningarna påbörjades således relativt långt före år 1969, då miljöskyddslagen trädde i kraft. Det finns inget i målet som visar att verksamheten har bedrivits i mindre omfattning under någon period och den har också bedrivits på i stort sett samma sätt under många år. Mark- och miljödomstolen utgår därför från att föroreningarna har uppkommit jämnt fördelat under hela denna tid.

Mark- och miljödomstolen anser att ansvaret för föroreningar som uppkommit före och under 1950-talet i princip bör jämkas till noll kronor. Det har inte framkommit att verksamheten har bedrivits i strid med gällande regler.

För tiden efter 1950-talet till 1969 har det också förflutit en sådan tid sedan föroreningarna uppstod att det bör beaktas vid skälighetsbedömningen. För föroreningar som uppstått under denna tid har SIAB således ett begränsat ansvar.

För den del av föroreningarna som uppkommit efter 1969 finns det däremot inte anledning att jämka SIAB:s ansvar med hänsyn till tidsaspekten.

Mark- och miljödomstolen bedömer att kostnaden om 5 900 000 kr för åtgärderna är rimliga för att reducera de risker som området utgör för människors hälsa och miljö vid den markanvändning som Länsstyrelsen funnit för gott att sätta som dimensionerande.

Med hänsyn till det ovan anförda bedömer (se bland annat MÖD 2010:24) domstolen att endast tidsaspekten ska beaktas vid bedömningen av SIAB:s ansvar. En stor del av föroreningarna har uppstått för mycket lång tid sedan, dvs. en betydande del har uppstått före 1969. Med hänsyn till att verksamheten bedrivits fram till 1977 anser mark- och miljödomstolen dock att SIAB:s ansvar inte kan begränsas ytterligare, dvs. till lägre än 35 procent. Mark- och miljödomstolen anser inte att föreläggandet strider mot 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken. Länsstyrelsens beslut ska således inte ändras. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 9 januari 2013.

Urban Lund

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Carl-Philip Jönsson.